

TÖÖ HULGA JA KVALITEEDI KATEGOORIA MAJANDUSLIKUST SISUST *

V. Türk

Poliitilise ökonomia kateeder

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei erakorraline XXI kongress kavandas meie maal suurejoonelise kommunistliku ülesehifustöö programmi käesolevaks seitseaastakuks. Selle grandioosse programmi elluviimine on võimalik tingimusel, «kui märgatavalt tõuseb tehnika tase ning suureneb ühiskondliku töö viljakus — laiendatud sotsialistliku taastootmise ja akumulatsiooni peamine allikas, töötajate elatustaseme tõusu alus»¹. Ühiskondliku töö viljakuse tõstmise tegurite hulgas kuulub oluline koht töötajate töötasustamisele, mille abil kindlustatakse nende isiklik materiaalne huvitatus oma töö tulemuste suhtes. Töötajate töötasu aga on sotsialistlikus ühiskonnas otseses sõltuvuses tehtud töö hulgast ja kvaliteedist. Selleks et kasutada töötasustamisel kõigi töötajate suhtes ühtset mõõdupuud, on vaja lähtuda töö hulga ja kvaliteedi hindamisel ühesugustest lähtekohtadest, mida aga palga organiseerimisel ei ole veel saavutatud. Antud artiklis katsume lähemalt analüüsida töö hulga ja kvaliteedi kategooriate majanduslikku olemust, nende sisu materiaalses tootmis-sfääris ning selle baasil eristada töö hulga näitajaid töö kvaliteedi näitajatest.

*

Marksism-leninism õpetab, et vastavalt sellele, milline on tootmise iseloom, kujuneb välja ka jaotamisviis. «Tootmise struktuur,» kirjutab Marx, «määrab täielikult jaotamise struktuuri. Jaotamine on iseenesest tootmise produkt mitte ainult objekti suhtes, sest et jaotada võib ainult tootmise saadusi, vaid ka vormi suhtes, sest tootmisest osavõtu teatud eriline vorm määrab jaotamise erilise vormi — vormi, kuidas keegi võtab osa jaotamisest.»²

* Avaldatud mõttevahetuse korras.

¹ N. S. Hруštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks 1959—1965, Tallinn 1959, lk. 42.

² К. Маркс, К критике политической экономии, Госполитиздат, 1951, lk. 207.

Ühiskondlik jaotamisviis tähendab esiteks tootmisvahendite jaotamist, teiseks ühiskonna liikmete (töötajate) jaotamist tootmisvaharude vahel ja kolmandaks tarbeesemete jaotamist. Sealjuures on ühiskondliku jaotamise määravaks momendiks tootmisriistade jaotamine. Sellest, kas tootmisriistad on jaotatud valdavalt eraettevõtete vahel (sel juhul valitseb ühiskonnas tootmisvahendite eraomand) või ühiskondlike ettevõtete vahel (sel juhul valitseb ühiskonnas tootmisvahendite ühiskondlik omand), sõltub töötajate seisund ühiskondlikus tootmises ja tarbeesemete jaotamine. Viimane on vaid antud tootmisviisile iseloomuliku tootmisriistade ja tööjõu jaotamise tulemus.

Kuigi produktide jaotamine määratakse ära nende tootmisega, avaldab ka jaotamine tootmisele tagasimõju. Jaotamine kas soodustab või pidurdab tootmist. See oleneb antud tootmisviisis kasutatavatest konkreetsetest jaotamisvormidest. Üldine jaotamisviis on vastavuses tootmisega igas ühiskonnas, kuid konkreetset rakendatavad jaotamisvormid alati mitte. Konkreetset jaotamisvormid võivad jääda maha tootmise arengust, olla mittevastavuses üldise jaotamisviisiga ning seetõttu pidurdada üksikutes tootmisettevõtetes tootmise kasvu. Nii näiteks normipäev kui konkreetne jaotamisvorm ei soodusta enam põllumajandusliku tootmise kasvu, sest ta ei võimalda küllaldaselt arvestada töö järgi jaotamise majandusseadust. Antud juhul ei ole isikliku tarbimise fondi jaotamine töö järgi vastuolus põllumajandusliku tootmise suurendamisega kolhoosides. Viimasega on aga vastuolus sotsialistliku jaotamisviisi konkreetne rakendusvorm. Selle vastuolu kõrvaldamiseks ongi asutud meie kolhoosides üleminekule normipäevalt otsesele rahalisele töötasule.

Sotsialistlike tootmissuhete aluseks on tootmisvahendite ühiskondlik omand, mis loob võrdsuse suhted kõigi töötajate vahel tootmisvahendite kasutamiseks ning vastavalt sellele ka tarbeesemete jaotamiseks. Sotsialistlikus ühiskonnas kuuluvad tootmisvahendid ühiskonnale ning sellepärast nad realiseeritakse ainult ettevõtetele ja organisatsioonidele, mitte aga üksikisikutele (välja arvatud mõned teisejärgulised tootmisvahendid, mida töötajad kasutavad oma isiklikkude vajaduste rahuldamiseks). Sotsialistliku ühiskonna liikmed ei saa rajada eraettevõtteid ka seepärast, et selles ühiskonnas puudub inimese eksploateerimine inimese poolt.

Vastavalt tootmisvahendite jaotamisele kindlustatakse sotsialistlikus ühiskonnas üksikud ettevõtted, tootmisharud ja maa erinevad piirkonnad vajaliku tööjõuga. Sel teel luuakse töötajatele kõige sobivamad tingimused võimetekohaseks töötamiseks. Töötajatele kujunevad võrdsed võimalused ühiskondlikust tööst osavõtuks. Ühiskonna iga liikme tootmisest osavõtt määrab ära ka tema osavõtu tarbeesemete jaotamisest. Sotsialismi tingimustes «ei saa keegi midagi anda peale oma töö ja... teisest küljest ei saa miski peale individuaalsete tarbimisesemete üksikisiku oman-

diks üle minna»³. Sotsialistlikus ühiskonnas on seetõttu töötajate poolt tehtud töö nende vahel tarbeesemete jaotamise ainsaks võimalikuks aluseks. Töö on sotsialismi tingimustes ainsaks elatusvahendite saamise allikaks ja ühtlasi iga töövõimelise ühiskonnaliikme kohustuseks. Sotsialism ja töö on teineteisest lahutamatud. Sotsialism ehitatakse üles vaid loova töö tulemusena.

Tootmisvahendite ühiskondlik omandivorm loob seega võimalused materiaalse (ja ka kultuurilise) hüvede jaotamiseks töö järgi. Peale selle võimaldab tootmisvahendite ühiskondlik omand jaotada materiaalseid ja kultuurilisi hüvesid ühiskonna liikmete vahel ka vajaduste järgi. Kuid sotsialistlikus ühiskonnas puuduvad nii materiaalsed kui ka vaimsed tingimused vajaduste järgi jaotamiseks. Siin jaotatakse ühiskonnas toodetud materiaalseid ja kultuurilisi hüvesid ühiskonna kõigi liikmete vahel kas tasuta varustamise korras või töö järgi. Nii kulutab sotsialistlik ühiskond suuri summasid selleks, et anda kodanikele tasuta haridust ja ravi, samuti pensionideks, abirahadeks paljulapselistele perekondadele, tasuta tuusikuid puhkekodudesse või sanatooriumidesse jne. Kommunismi ülesehitamise käigus kasvab pidevalt materiaalse hüvede hulk, mis jaotatakse ühiskonna liikmete vahel olenemata tehtud tööst, s. o. tasuta. Kuid tasuta varustamise süsteem ei tähenda vajaduste järgi jaotamist. Ta sisaldab vaid endas kommunistliku printsiibi «igähele tema vajaduste järgi» võrseid.

«Sotsialistlikus ühiskonnas toimub jaotamine peaaugaltikult põhimõttel: igähele tema võimete kohaselt, igähele tema töö järgi. See tähendab, et rõhuv osa materiaalseid ja kultuurilisi hüvesid jaotatakse ühiskonna liikmete vahel olenevalt nende töö panusest ühiskondlikku tootmisse.»⁴ Töö järgi jaotamise majanduslik vajadus tuleneb, esiteks, tootlike jõudude suhteliselt madalast arengutasemest. Sotsialistlikus ühiskonnas ei suuda veel tootlikud jõud kindlustada materiaalse hüvede küllust. Kuid nagu märgib F. Engels, «sõltub jaotamisviis põhiliselt jaotatavate produktide hulgast, ja see hulk muidugi muutub koos tootmise ja ühiskondliku organisatsiooni progressiga, seega järelikult peab muutuma ka jaotamisviis»⁵. Juba produktide mitteküllaldane tootmine ei võimalda nende jaotamist töötajate vajaduste järgi. Sotsialismi tootlikele jõududele on omane ka töö sotsiaalne erinevus, s. t., et kõik töölised ei anna ühiskonnale võrdset hulgal tööd. Töötajad erinevad üksteisest oma töövõime taseme poolest. Materiaalsete ja kultuuriliste hüvede jaotamisel peab ühiskond teostama rangeimat kontrolli töömäära ja tarbimismäära üle.

Töö järgi jaotamist tingib sotsialistlikus ühiskonnas ka in i-

³ К. Маркс, Готха программ крїїтіка, Таллінн 1957, lk. 14.

⁴ N. S. Hruštšov, op. cit., lk. 101.

⁵ Ф. Энгельс, Энгельс — к Шмїдту. К. Маркс и Ф. Энгельс, Избранные письма, Госполїтїздат, 1947, lk. 421.

meste suhteliselt madal teadlikkuse aste. Töö ei ole veel muutunud inimese esmaseks vajaduseks, mida ta sooritab ilma arvestamiseta, ilma tasustamiseta. Sotsialistlikus ühiskonnas ei ole veel inimeste teadvusest lõplikult kõrvaldatud kapitalismi igandid. Eesrindlike, loovalt töösse suhtuvate töötajate kõrval on veel ka mahajäänud töötajaid, kes püüavad tootlikust tööst kõrvale hoiduda. Taolised inimesed püüavad anda ühiskonnale võimalikult vähe, kuid võtta ühiskonnalt võimalikult palju. Inimeste aktiivse osavõtu tagamiseks ühiskondlikust tööst on vajalik nende isiklik materiaalne huvitusus oma töö tulemuste suhtes. Sel puhul peab olema tarbimismäär sõltuv töömäärast.

Tähendab, sotsialistlikus ühiskonnas tingivad tootmisvahendite ühiskondlik omand, tootlike jõudude suhteliselt madal arengutase ja inimeste suhteliselt madal teadlikkuse aste isikliku tarbimise fondi jaotamist töö järgi. Selline jaotamine on sotsialismi tingimustes toimiv majandusseadus, mida peab igakülgselt tundma õppima ja loovalt kasutama tootmise arendamise huvides.

Töö järgi jaotamise majandusseadus on tööst osavõtu ja isikliku tarbimise fondi jaotamisest osavõtu vahelise põhjusliku seose peegeldus, s. t. töötaja isiklik tarbimine on sõltuv tema poolt tehtud tööst. Töö järgi jaotamise majandusseaduse toime mehhanism avaldubki proportsioonide riiklikus reguleerimises töötajate poolt tehtud töö ja saadava töötasu vahel. Selle kohaselt määratakse sotsialistlikus ühiskonnas kindlaks ühelt poolt iga töötaja osavõtu määr ühiskondlikust tööst ning teiselt poolt jaotatakse vastavalt sellele töötasufond töötajate vahel. Töö järgi jaotamise majandusseaduse tunnetamine ja ärakasutamine võimaldab meil kogu rahvamajanduses arvestada ja mõjutada proportsioonide kujunemist töötajate poolt tehtud töö ja nende töötasu vahel. Sel puhul peame kasutama ühesuguseid mõõtühikuid, ja nimelt väärtuselisi mõõtühikuid, nii tehtud töö kui ka saadava töötasu mõõtmiseks. Väärtuseliste mõõtühikute kasutamise võimalus ja ka vajadus tuleneb kaubatootmisest, mis esineb ka sotsialistlikus ühiskonnas. Töötajate poolt tehtud töö hindamisel peame arvestama nii töö hulka kui ka töö kvaliteeti.

*

Autorid, kes on uurinud töö järgi jaotamise majandusseadust, asuvad töö hulga ja kvaliteedi kategooria tõlgendamisel tunduvalt erinevatel seisukohtadel. Nii märgib L. Bljahman, et «töö hulk määratakse ära ühiskondlikult vajaliku tööaja kulu- tustega, tema kvaliteet aga töötaja kvalifikatsiooniga, rahvamajandusharu tähtsusega ja töötingimustega». ⁶ V. Maier laiendab

⁶ Л. С. Бляхман, Заработная плата как фактор роста производительности труда. Ученые записки № 241, Ленинградский госуниверситет, 1957, lk. 120.

veelgi töö kvaliteedi näitajate ringi, tuues nende hulka ka töövilljakuse ja ettevõtete territoriaalse paiknevuse.⁷ V. Mazur aga piirab töö hulga ja kvaliteedi näitajate ringi. Ta märgib, et «jaotamine töö hulga järgi tähendab seda, et töötaja töötasu sõltub otseselt tema poolt kulutatud töö hulgast, tema töövilljakusest... Jaotamine töö kvaliteedi järgi tähendab kõrgemat töötasu keerulise, kvalifitseeritud töö eest, võrreldes lihtsa, kvalifitseerimata tööga, tähendab töötasu diferentseerimist sõltuvalt töötaja kvalifikatsioonist (kahtlemata muidugi avaldab töötaja kvalifikatsioon mõju ka toodangu kvaliteedile, mis peegeldub ka töötasus)».⁸ T. Zaslóvskaia kannab töö kvaliteedi näitajate hulka ka töö intensiivsuse ja töö sooritamise tähtsaja.⁹ Seega loeb V. Maier näiteks töövilljakuse töö kvaliteedi näitajaks, V. Mazur aga töö hulga näitajaks, mistõttu nad on antud küsimuses vastupidistel seisukohtadel. Ka teised majandusteadlased asuvad antud küsimuse käsitlemisel mõnel juhul üksteisega vastukäivatel seisukohtadel. Kuid sealjuures ei ole need majandusteadlased andnud kriteeriumi töö hulga ja kvaliteedi näitajate piiritlemiseks. Näib, et osa majandusteadlasi on töö hulga ja kvaliteedi piiritlemisel aluseks võtnud kasutatava palga diferentseerimise printsiibid. Katsume aga määrata kindlaks töö hulga ja kvaliteedi eristamise kriteeriumi ja vastavalt sellele eraldada töö hulga näitajad töö kvaliteedi näitajatest.

Töö hulk ja kvaliteet on igasuguse töö kaks külge. Nad esinevad üheaegselt ja on teineteisest lahutamatud. Töö hulga ja kvaliteedi olemuse uurimiseks me abstraherime nendest ühe: töö hulga selgitamisel pöörame tähelepanu vaid töö ühele küljele, töö kvaliteedi selgitamisel aga töö teisele küljele.

Kaubatootmise tingimustes oleneb töö hulgast ja kvaliteedist kauba tootmiseks kulutatud ühiskondlikult vajalik tööaeg ja vastavalt sellele kauba väärtus. Selle tõttu on töö hulga ja kvaliteedi ning kauba väärtuse vahel otsene seos. Kuid sotsialistlikus ühiskonnas ei ole töö hulk ja kvaliteet mitte ainult produkti tootmiseks ühiskondlikult vajaliku tööaja ja produkti väärtuse kujunemise aluseks, vaid ka produktide jaotamise aluseks töötajate vahel. Töö hulk ja kvaliteet on sotsialistlike jaotamissuhete majanduslikeks kategooriateks. Muidugi arvestatakse ka kapitalistlikus ühiskonnas palga maksimisel töö hulga ja kvaliteeti, kuid nad on seal kõrvalteguriteks. Kapitalistlikus ühiskonnas ei toimu tegelik jaotamine töö järgi, vaid kõigepealt kapitali alusel. Produktide jaotamist regu-

⁷ Vt. В. Ф. Маиер, Заработная плата при социализме. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук, Москва, 1955, lk. 7.

⁸ В. И. Мазур, Некоторые вопросы теории закона распределения по труду и практики его осуществления. Сборник научных работ, вып. 58, Белорусский политехнический институт, Минск, 1957, lk. 52.

⁹ Vt. Т. И. Засловская, Принцип материальной заинтересованности и оплата труда в колхозах, Москва, 1958, lk. 33.

leerivad väärtuse, kasumi ja maarendi seadused. Seetõttu saab kapitalistlikus ühiskonnas rohkem sissetulekuid mitte see, kes rohkem töötab, vaid see, kellel on rohkem kapitali.¹⁰

Töö hulga ja kvaliteedi kategooria majandusliku sisu määramisel lähtume kõigepealt nende sõltuvusest abstraktsest ja konkreetsest tööst. Esimesel juhul on töö inimtöö kulutus füsioloogilises mõttes, teisel juhul aga inimtöö kulutus konkreetse vormis. Selline inimtöö kaheksugune iseloom võimaldab kaubatootmise tingimustes kaupu üks teisega võrrelda ja neid üksteisest eraldada. Esialgu näib, et abstraktsele tööle vastab töö hulk ja konkreetsele tööle töö kvaliteet. Kui abstraktne töö võimaldab võrrelda ja hinnata erinevas vormis sooritatud tööd, siis konkreetne töö seda ei võimalda. Töö hulk ja kvaliteet kui majanduslikud kategooriad aga võimaldavad (ja ongi selleks kujunenud) igasuguseid, vormilt täiesti erinevaid töid võrrelda ja hinnata. Tähendab, töö hulga väljendajaks ei saa olla abstraktne töö ega töö kvaliteedi väljendajaks konkreetne töö.

Kuid konkreetse töö ja töö kvaliteedi vahel on siiski teatud seos. Konkreetse töö alusel erinevad produktid üksteisest kvalitatiivselt. Siin peame arvestama töölise ettevalmistatust teatud vormis töö sooritamiseks. Kuid töö hulga ja kvaliteedi määramisel me ei ole huvitatud ainult konkreetse töö vormide eristamisest, vaid ka samas vormis tehtud töö kvaliteedist, sellest, kuidas üksikud töölised töötasid näiteks ühesuguste laudade, toolide valmistamisel. Tähendab, töö kvaliteet on võrreldes konkreetse tööga üksikasjalisem töö kvalitatiivne hinnang.

Töö hulga ja kvaliteedi kategooria tõlgendamisel peame lähema ka tööjõu kulutamisest, sest töö kujutabki endast tööjõu tarbimise protsessi. Kuid tööjõu kulutamist võime vaadelda füüsiliste ja vaimsete võimete kasutamisenä. Tööprotsessis rakendab töötaja kõigepealt oma füüsilisi võimeid, paneb tööle lihased, mis võimaldavad teha ettenähtud töövõtteid, sooritada tööoperatioone. Füüsiline töö on kehaline töö, inimese lihaste ja närvisüsteemi energia rakendamine. Kuid lihaste funktsioneerimine toimub üheaegselt inimese aju ja närvide tegevusega. Närvide ja aju tegevust lihaste liigutuste juhtimisel ei saa lugeda majanduslikus mõttes vaimseks tööks. Füüsilise töö võime on igal töövõimelisel inimesel, sõltumata tema üld- või eriharidusest. Füüsiline töö on põhiliselt lihtne töö. Samuti on füüsiline töö ka komplitseeritud töö objektiivseks eelduseks.

Iga teatud liiki töö tegemine eeldab töötajalt teatud kvalifikatsiooni. Iga töö ei ole ainult lihtsa inimtööjõu kulutus, s. o. töö, mida saab teha vaid inimese füüsiliste võimete kasutamisega. Enamik tööliike sisaldab endas suurema või vähema vaevaga, aja- ja materiaalsete kulutustega omandatud teadmiste, oskuste ja vilumuste rakendamist.¹¹ Seoses tehnilise progressiga ja ühiskondliku

¹⁰ Vt. N. S. Hruštšov, op. cit., lk. 103.

¹¹ Vt. F. Engels, Anti-Dühring, Tallinn 1954, lk. 174 jj.

tööjaotuse süvenemisega nende tööliikide osatähtsus üha tõuseb. Sel puhul on tegemist komplitseeritud tööga, mille tegemine eeldab spetsiaalset ettevalmistust, seega spetsiaalseid aja- ja materiaalseid kulutusi. Seetõttu ongi suhteliselt väiksem hulk komplitseeritud tööd võrdne suurema hulga lihtsa tööga. Täheleb, komplitseeritud töö erineb lihtsast tööst oma kvaliteedilt, ja nimelt selle kvaliteet on kõrgem. Kui lihtsat tööd saab sooritada iga töötaja ilma üldise või erihariduseta, siis komplitseeritud töö sooritamise eeldab töötaja teatud üld- või eriharidust. Seepärast me mõistame vaimse töö all majandusliku kategooriana mitte aju ja närvide funktsioneerimist üldse, vaid töötaja kvalifikatsiooni rakendamist. Vaimne töö eeldab teatud üldist või spetsiaalset intellektuaalset ettevalmistatust. See annab tööle teatud kvaliteedi. Selgub, et me peame arvestama töö hindamisel tööjõu füüsiliste ja vaimsete võimete kasutamist, füüsilise ja vaimse töö elemente. Näib, et vastavalt sellele me võime eristada ka töö hulga töö kvaliteedist. Töö hulk väljendab füüsilise töö elemente, kuna töö kvaliteet väljendab vaimse töö elemente. Sealjuures nii töö hulk kui ka kvaliteet taanduvad inimtööjõu kulutamisele üldse. Siit aga ei järgne, nagu ei oleks füüsilisel töö kvaliteeti või vaimsel töö hulka. On küll. Nad esinevad tööprotsessis koos. Füüsilise töö puhul on ülekaalus füüsilise töö elemendid ja vähemuses vaimse töö elemendid, kuna vaimse töö puhul on omakorda ülekaalus vaimse töö elemendid ja vähemuses füüsilise töö elemendid.

Ka objektiivne seos töötajate töötasu ja tööjõu taastootmise vahel kinnitab töö hulga ja kvaliteedi majanduslike kategooriate tõlgendamise õigsust inimtöö kulutustega üldse (sealhulgas nii füüsilise kui ka vaimse töö kulutustega).

Meie majandusalases kirjanduses ei ole küllaldaselt tähelepanu pööratud tööjõu taastootmise ja töötajate töötasu vahelisele objektiivsele seosele. Veel enam, nagu märgib E. Manevitš, mõned majandusteadlased arvavad senini, et sotsialistlikus ühiskonnas puudub palga ja tööjõu taastootmise vahel seos. «Juhul, kui palga taseme kindlaksmääramise aluseks on objektiivne seadus (tööjõu taastootmise seadus — V. T.) ja palk on seotud tööjõu taastootmisega, siis see tähendaks tööjõu väärtuse tunnustamist sotsialistlikus ühiskonnas. Taoline argumentatsioon on täiesti vale.»¹² E. Manevitši järeldust antud küsimuse osas tuleb toetada. Kuigi sotsialistlikus ühiskonnas on palk seotud objektiivselt tööjõu taastootmisega, ei ole siin tööjõud kaubaks, sest töötajad on ise tootmisvahendite omanikud ja puudub tööjõu ost-müük. Sotsialistlikus ühiskonnas kannab riik tööjõu taastootmise kuludest võrd-

¹² E. Маневич, Об исследовательской работе в области экономики труда и заработной платы. Научные доклады высшей школы, Экономические науки, № 2, Москва, 1958, lk. 64.

lemisi suure osa mitmesuguste ühiskondliku tarbimise fondide realiseerimise teel. Kuid peale selle on ka töötajate töötasu oluline koht tööjõu taastootmise kindlustamisel. Käesoleval ajal kulutatakse töötaja töötasust suurem osa tööjõu füüsiliseks taastootmiseks, sealhulgas kulutatud tööjõu taastamiseks, aga samuti töötaja perekonna ülalpidamiseks. Ülejäänud osa töötaja töötasust aga kulutatakse kvalifitseeritud tööjõu ettevalmistamiseks, nagu õppetarvete, rõivaste, jalatsite jne. ostmiseks. Tähendab, sotsialistlikus ühiskonnas kulutatakse tööjõu taastootmiseks nii ühiskondliku tarbimise fonde kui ka töötajate töötasu.

Töötajate töötasustamisel on sotsialistlikus ühiskonnas oluline see, kuidas riik kindlustab tööjõu füüsiliste ja vaimsete võimete arendamist (taastootmist). Milliseid allikaid kasutatakse põhiliselt tööjõu taastootmiseks: kas ühiskondliku tarbimise fonde või töötajate töötasu?

Kui eeldame, et sotsialistlik riik kasutab füüsilise tööjõu taastootmiseks peamiselt ühiskondliku tarbimise fonde ja kvalifitseeritud tööjõu taastootmiseks aga töö järgi jaotamise fondi, siis tuleb töötasustamisel arvestada eelkõige töö kvaliteedi näitajaid. Ja vastupidi sellele, kui sotsialistlik riik kasutab füüsilise tööjõu taastootmiseks peamiselt töö järgi jaotamise fondi ja kvalifitseeritud tööjõu taastootmiseks ühiskondliku tarbimise fonde, siis tuleb töötasustamisel arvestada eelkõige töö hulga näitajaid. Kuna käesoleval ajal kasutab NSV Liit ühiskondliku tarbimise fonde üha rohkem ja rohkem kvalifitseeritud tööjõu taastootmiseks, siis järk-järgult kahaneb palga diferentseerimisel töötaja kvalifikatsiooni kui töö kvaliteedi põhinäitaja tähtsus. See ongi üheks põhjuseks, miks väheneb vahe enam kvalifitseeritud ja vähem kvalifitseeritud töötajate töötasude vahel. Seepärast soodustab töö hulga ja kvaliteedi majanduslike kategooriate piiritlemine teineteisest töötasu õiget organiseerimist, millest aga oleneb suurel määral tootmise arendamine, kommunistliku ühiskonna ülesehitamine. Antud ülesande lahendamiseks ongi vaja määrata töö hulga ja kvaliteedi majanduslike kategooriate konkreetsed näitajad.

*

Töö hulga ja kvaliteedi majanduslike kategooriate kasutamine ühiskondliku tootmise arendamiseks on seotud konkreetsete näitajatega, mis peegeldavad antud majanduslike kategooriate objektiivset sisu. Majanduslike näitajate kvaliteet oleneb sellest, kui võrd täpselt nad väljendavad vastava majandusliku kategooria objektiivset sisu.

Töö hulga (kui majandusliku kategooria) põhinäitajaks on töö aja kulutus. Peale selle väljendavad töö hulka ka töötingimused ja töö intensiivsus. Kulutatud tööaja mõõtmiseks kasutatakse vastavaid ajaühikuid, nagu tund, päev,

kuu jne. Töö kestuse mõõtmisel saame arvestada eelkõige töö kvantitatiivset külge. Me võime küll selgi puhul teada töötaja kvalifikatsiooni, toodangu kvaliteeti ja töö lõpptulemusi, kuid tehtud töö hindamisel me seda ei arvesta.

Töötingimused me jaotame olenevalt nende mõjust inimese organismi funktsioneerimisele kas kergeteks või raske- teks, normaalseteks või tervist kahjustava- teks. Viimaste hulka me loeme ka tervisele eriti ohtlikud tööd ja tööd maa all. Suhteliselt kerged ja rasked tööd avaldavad erinevat mõju tööjõu kulutamisele tootmisprotsessis. Antud ajavahemikus nõuab raske töö võrreldes kerge tööga tööjõult suuremat pingutust ning seetõttu väsib inimese organism kiiremini. Füüsilisel raske töö sooritamise ei eelda tööjõu spetsiaalset ettevalmistatust, vaid kõigepealt füüsiliselt tugevat organismi.¹³

Normaalsed töötingimused soodustavad inimese organismi funktsioneerimist. Teatud aja jooksul (tööpäeva kestel) kulutatud füüsilist tööjõudu on võimalik järgmise tööpäeva alguseks taastada. Tööjõu kulutamine asendub tööjõu taastamisega võrdsete ajavahemike tagant. Tervist kahjustavad töötingimused aga pidurdavad inimese organismi normaalset funktsioneerimist. Nii näiteks keemiliste ainete kasutamine, mürgistes aurudes töötamine jne. põhjustavad antud ajavahemikus suuremat tööjõu kulutamist kui normaalsetes töötingimustes. Seepärast loovadki tervist kahjustavates töötingimustes tegutsevad töötajad samas ajavahemikus tunduvalt rohkem värtust, võrreldes normaalsetes töötingimustes tegutsevate töötajatega. Eriti ohtlikud tööd, nagu töötamine suurema ohu allika juures jne., ei põhjusta niivõrd füüsilise töö suurenemist, kui võrd töötamist suurema närvide pinge all (töötamise risk). Tervisele ja elule ohtlike tööde hulka tuleb lugeda ka töid suurtes kõrgustes, nagu televisioonimasti sõrestiku monteerimine, kõrghoonete ehitamine jms. Siin on olemas töötamise ühtlasi töötaja individuaalsetest omadustest, tema füüsilisest ettevalmistatusest.

Töötingimused võivad sõltuda ka looduslikest teguritest, kui need avaldavad mõju tööjõu taastootmisele. Töötamine Kaug-Põhjas, Kaug-Idas või mõnes teises taolises rajoonis, kus on karmid looduslikud tingimused, eeldab suuremaid tööjõu taastootmise kulutusi, võrreldes meie maa teiste rajoonidega. Suurenevad kulutused kütte, rõivaste, jalatsite, toidu jne. muretsemiseks. Samaliigilise töö puhul on karmides looduslikes tingimustes töötajate füüsiliste omaduste arendamine tunduvalt intensiivsem kui normaalsetes looduslikes tingimustes. Lähtudes tööjõu taastootmise kulutustest, ei saa töötingimusi lugeda töö kvaliteedi kui majandusliku kategooria näitajate hulka. Töötingimused on seotud töö-

¹³ Vaimse töö «raskust» väljendab kvalifitseerituse aste. On olemas vähem kvalifitseeritud või enam kvalifitseeritud vaimne töö, mitte aga «kerge» või «raske» vaimne töö.

jõu füüsilise taastootmisega üldse. Samuti ei nõua töötamine karmides looduslikes tingimustes töötajalt erilist kvalifikatsiooni, vaid kõigepealt füüsilist ettevalmistatust, kohanemist karmide looduslike tingimustega. Vaatamata sellele, kas töötaja töötab nomaalsetes või tervist kahjustavates töötingimustes, on nõutav antud töö sooritamiseks vastav kvalifikatsioon.

Oluliseks töö hulga näitajaks on ka töö intensiivsus. See väljendab tööprotsessi pidevust antud ajavahemikus ja töötamise kiirust (töö pinget). Töö võib olla intensiivne nii kergete kui ka raskete tööde puhul, normaalsetes või tervistkahjustavates töötingimustes töötades. Kuid intensiivne töötamine rasketes ja tervistkahjustavates töötingimustes väsitab töötaja organismi lühema aja jooksul ära kui töötamine normaalsetes töötingimustes, kergetel töödel.

Antud tööviljakuse tasemele vastab teatud töö intensiivsuse aste. Koos tööviljakuse kasvuga tõuseb kaasaegsetes tootmistingimustes üldiselt ka töö intensiivsus. Viimase tõttu suureneb antud ajavahemikus tööjõu kulutamine üldse. Töö intensiivsuse tõus suurendab antud ajahükus töötaja aju, lihaste jne. töö pinget, mille tõttu suurenevad kulutatud tööjõu energia taastamise kulud. Töö intensiivsuse tõusu võib põhjustada eelkõige tootmisriistade areng, mille tulemusena võetakse kasutusele üha rohkem ja rohkem kõrge tootlikkusega seadmeid, mis tõstavad töö tempot. Ka tootmistehnoloogia täiustamine võib lühendada tööobjekti töötlemise aega ja vastavalt sellele tõsta töö tempot. Kuid tööviljakuse tasemele vastav töö intensiivsus ei kahjusta sotsialistlikus ühiskonnas tööjõu normaalset taastootmist. Siin püütakse kõigil võimalikel juhtudel vältida mistahes tööloigus sellise töö intensiivsuse kujunemist, mis kahjustaks töötaja elu ja tervist.

Töö kvaliteedi (kui majandusliku kategooria) põhinäitajaks on töötaja kvalifikatsioon. Peale selle väljendab töö kvaliteeti ka toodangu kvaliteet. Töötaja kvalifikatsioon (s. o. teatud tootmisoskused) on vajalik komplitseeritud töö sooritamiseks. Mida komplitseeritumaks muutub töö, seda enam peab tõusma töötaja kvalifikatsioon. Töötajate kvalifikatsioon avaldub kõigepealt töötajate spetsialiseerumises konkreetsete tööde sooritamiseks, nende jagunemises elukutsete järgi. Igale elukutsele vastab tööalaste teadmiste, vilumuste ja kogemuste kompleks, mida töötaja peab omandama vastava elukutse taotlemisel. Sama elukutsega (ühete ja sama tööd sooritavad) töötajad võivad omakorda erineda üksteisest kvalifikatsiooni poolest. Nii jagunevad lukksepad, freesijad, stantsijad, treialid jt. mitmesse kategooriasse (liiki), arvestades nende töövilumusi ja -kogemusi antud töö alal. Kuid selle või teise elukutse omandamine, teatud kvalifikatsiooni saavutamine nõuab teatud materiaalseid kulutusi, millest ühe osa peab katma töötaja oma sissetulekutest. Seepärast kulutatakse üks osa vajalikust produktist kvalifikatsiooni saami-

seks, vajalike töovilumuste ja -kogemuste omandamiseks. Töötaja kvalifikatsioon on üheks majanduslikuks näitajaks, mille on arvanud kõik majandusteadlased, kes antud probleemi on uurinud, töö kvaliteedi näitajate hulka. Seda seisukohta tuleb toetada.

Kuid töötaja kvalifikatsioon on töö kvaliteedi näitajaks ainult tööjõu funktsioneerimisel, tema rakendamisel tööprotsessis. Töötaja kvalifikatsioon on vaid teatud töö sooritamise eelduseks (potentsiaalseks jõuks), mis ei ole alati vastavuses töö resultaadiga kui tagajärjega. Seepärast on vaja arvestada töö kvaliteedi näitajana ka töö resultaadi kvalitatiivset külge, s. o. toodangu kvaliteeti.

Jaotamine töö kvaliteedi järgi ei saa lähtuda ainult töötaja kvalifikatsioonist, vaid tuleb arvestada ka toodangu kvaliteeti. Viimane iseloomustab seda, kuivõrd oskuslikult ja efektiivselt suudab töötaja rakendada oma teadmisi praktikas. Kuid mõned antud küsimust uurinud majandusteadlased, nagu L. Bljahan, V. Maier jt., lähevad üldse mööda toodangu kvaliteedist kui töö kvaliteedi näitajast. V. Mazur omistab sellele tähelepanu vaid möödaminnes, märkides, et töötaja kvalifikatsioon mõjutab toodangu kvaliteeti ja see omakorda töötaja töötasu suurust.¹⁴

Töötasustamisel on vaja pöörata suuremat tähelepanu toodangu kvaliteedile ja selle tõstmisele. Toodangu kvaliteedi arvestamine töö kvaliteedi näitajana võimaldab vahet teha sama kvalifikatsiooniga töötajate erinevate töötulemuste vahel (kui nad on kulutanud võrdel hulgal tööaega, töötanud ühesuguse töö intensiivsusega ja ühesugustes töötingimustes). Ühed töötajad võivad suhtuda oma töösse loovalt ja aktiivselt, samal ajal teised töötajad võivad aga suhtuda oma töösse hoolimatult, kusjuures nad kasutavad ühesugust, nõutava kvaliteediga toormaterjali jne. Sel juhul on ühtede töötajate toodang laitmatu ja nõutava kvaliteediga, mida saab kaubandusvõrgus kiiresti realiseerida. Teiste töötajate toodang on aga halva kvaliteediga, mida on raske realiseerida. Vastandada töö kvaliteeti toodangu kvaliteediga ei ole otstarbekas, sest toodangu kvaliteet on vaid töö kvaliteedi peegeldus. Kõigi vajalike materiaalsete tingimuste juures oleneb toodangu kvaliteet sellest, milline on töötaja tegelik kvalifikatsioon, tegelikud tööoskused ja -vilumused ning kuidas ta suhtub oma töösse. K. Marx, uurides ükipalga iseloomu, märgib, et «töö kvaliteeti kontrollitakse siin produkti enesega ... kui produkt on keskmise headusega»¹⁵ (minu sõrendus — V. T.).

Tähendab, töö hulga kui majandusliku kategooria näitajateks on kulutatud tööaeg, töötingimused ja töö intensiivsus, kuna töö kvaliteedi kui majandusliku kategooria näitajateks on töötaja kvalifikatsioon ja toodangu kvaliteet. Nendes majanduslikes

¹⁴ Vt. B. И. Мазур, op. cit., lk. 52 jj.

¹⁵ K. Marx, Kapital, I kd., Tallinn 1953, lk. 478.

näitajates on ülekaalus kas tööjõu vaimsete või füüsiliste võimete kasutamine. Kuid peale nende on tööviljakus selline majanduslik näitaja, milles väljendub vaimse ja füüsilise töö kulutus kokku.

Tööviljakust mõõdetakse toodangu hulgaga, mis on toodetud ühe töölise poolt keskmiselt mingis ajaühikus, või tööaja kestusega ühe tooteühiku kohta. Tööviljakuse tõus tähendab toodangu hulga suurenemist mingis ajavahemikus, arvestatuna ühe töölise kohta, või tööaja kestuse lühenemist ühe tooteühiku kohta. Sellele aga avaldavad mõju kõik tegurid, mis mõjutavad tööprotsessis tööjõu vaimsete ja füüsiliste võimete rakendamist, nagu töötingimused, töö intensiivsus jt. Tööviljakus on sünteetiline näitaja. Temas kajastub töötaja vaimsete ja füüsiliste võimete rakendamise efektiivsus.

Ülalöeldust ei järgne, nagu oleks töö hulga ja kvaliteedi hindamisel küllaldane arvestada vaid üht näitajat, s. o. tööviljakust. Töötasustamisel peame arvestama üheaegselt nii töö hulga kui ka töö kvaliteedi kõiki konkreetseid majanduslikke näitajaid.

Palga organiseerimine vastavalt tehtud töö hulga ja kvaliteedile (arvestades nende majanduslikke näitajaid) võimaldab tagada töötajatele võrdse töö eest võrdset tasu. Kuid rahvamajanduse arendamise huvides võib esineda palga organiseerimisel ka mõningaid kõrvalekaldumisi sellest üldisest nõudest. Töötajad võivad saada mõnel juhul võrdse töö eest ka erinevat töötasu. Võiksime öelda, et sotsialistlikus ühiskonnas kaldub töötasu mõnel juhul kõrvale normaalsest töötasust, mis vastab töötaja poolt tehtud töö hulga ja kvaliteedile. Seda mõjutavad konkreetsed tegurid, mis tulenevad majanduspoliitika ülesannetest ja mis pidevalt muutuvad.

Põhilised tegurid, mis mõjutavad töötasu kõrvalekaldumist normaalsest töötasust, mis vastab töö hulga ja kvaliteedile, ehk tegurid, mis põhjustavad võrdse töö eest erineva töötasu maksmist, on järgmised: rahvamajandusharu tähtsus, ettevõtte tähtsus antud tööstusharus, töö tähtsus antud tootmisalal; ettevõtte territoriaalne asukoht, mis ei ole seotud erinevate tööjõu taastootmist mõjutavate looduslike tingimustega; töö sooritamise tähtajalisus ja mõned teised kohapealse iseloomuga tegurid. Kõik need tegurid on muutuva iseloomuga ja omavad tootmise arendamisel ajutist tähtsust. Neid tegureid püüavad eespool märgitud majandusteadlased (välja arvatud V. I. Mazur) lugeda kas töö hulga või töö kvaliteedi näitajate hulka, olles arvamusel, nagu peaks igasugune töötasu vastama ainult töö hulga ja kvaliteedile ja nagu ei oleks sellest üldse kõrvalekaldumist. Taoline käsitlus viiks töötasustamise idealiseerimisele, fetišeerimisele. Võrdse töö eest erineva töötasu maksmine võimaldab vastavalt sotsialismi põhilisele majandusseadusele, rahvamajanduse plaanipärase proportsionaalse arenemise seadusele ja tööviljakuse kasvu majandusseadusele materiaalselt stimuleerida ühes või teises rahvamajandusharus, tööstusharus jne. tootmist, teostada tööjõu pla-

nipärast jaotamist ja ümberjaotamist kogu rahvamajanduses ning lahendada teisi olulisi tootmise arendamisega seotud küsimusi.

Rahvamajandusharu tähtsus, tööstusharu tähtsus kogu rahvamajanduses jne. mõjutavad isikliku tarbimise fondi jaotamist. Kõrgem töötasu otsustavates rahvamajandusharudes ja tööloikudes soodustab nende materiaalse tootmissfääri loikude kindlustamist vajaliku kvalifitseeritud tööjõuga. See omakorda võimaldab tagada nendes tootmisloikudes tootmise kiiremat kasvu, võrreldes teiste, vähemtähtsate tootmisloikudega. Seega ülalmärgitud põhjusel töötasu kõrvalekaldumine normaalsest töötasust, mis vastab töö hulgale ja kvaliteedile, soodustab tootmisvahendite tootmise eelisarendamist, raskest tööstuse arendamist, plaaniülesannete edukat täitmist ettevõtete ja kogu rahvamajanduses. See aitab kaasa tööjõu otstarbekale jaotamisele ja ümberjaotamisele üksikute rahvamajandusharude, tööstusharude, ettevõtete ja tootmisloikude vahel.

Võrdse töö eest erineva töötasu saamise tingib mõnel juhul ka ettevõtte territoriaalne asukoht. Käesoleval ajal ei ole meie maal tootlikud jõud paigutatud täiesti ühtlaselt. Tööstus- ja kultuurikeskustest kaugemal asuvad rajoonid on hõredamalt rahvastatud. Geoloogiliste uurimistööde tulemusena on viimasel ajal avastatud rida suuri maapõuevarade lejukohti, eriti Kesk-Aasias ja Kaug-Idas, kus rahvastus on eriti hõre. Kuid nendes rajoonidesse on vaja rajada uusi suuri tööstus- ja kultuurikeskusi. Ühiskondliku tootmise arendamise huvides tuleb need rajoonid varustada küllaldase tööjõuga, mis saavutatakse peamiselt tööjõu ümberjaotamise teel üksikute piirkondade vahel. Tööjõu territoriaalset ümberpaigutamist nõuavad ka tootlike jõudude paigutamise sotsialistlikud printsiibid. Sellepärast on otstarbekas maksta nendes piirkondades, kus on tööjõudu vähe, s. o. kus tööjõu vähesuse tõttu ei suudeta tagada tootmise kiiret kasvu, sama töö eest kõrgemat töötasu kui neis piirkondades, kus on tööjõudu külluses. Selline ebavõrdse töötasu saamine võrdse töö eest soodustab tööjõu siirdumist tihedamalt asustatud ja paremate elukondlike tingimustega piirkondadest vähem asustatud ja halvemate elukondlike tingimustega piirkondadesse. See loob ka soodsad tingimused kõigi piirkondade majanduse kompleksseks arendamiseks ja kommunismi tehnilise materiaalse baasi loomiseks.

Töö sooritamise tähtsajalisus (sesoonsus) võib mõjutada töötasu suurust eriti nendes tootmisharudes, kus tootmine sõltub suurel määral looduslikest tingimustest, nagu põllumajanduses, metsatööstuses ja mõnedes teistes tootmisharudes. Nii sõltub põllumajanduses teravilja saak mitte ainult põllumajanduslike tööde läbiviimise kvaliteedist, vaid suurel määral ka teravilja koristamise õigeaegsusest. Seepärast on igati otstarbekas materiaalselt stimuleerida taoliste tööde õigeaegset sooritamist, mida

praktikas tehaksegi. Tootmise organiseerimise ja tootmistehnoloogia pidev täiustamine ning kõigi rahvamajandusharude varustamine eesrindliku tehnikaga vähendab kord-korralt selle teguri osatähtsust töötasu reguleerimisel.

Töö hulga ja kvaliteedi arvestamist võimaldab ettevõtetes tööde normeerimine ja hindamine. Töönormide abil me määrame kindlaks iga töötaja osavõtu määra ühiskondlikust tööst. Seejärel, mida täpsem on töö normeerimine ja hindamine, seda täpsemalt me suudame arvestada iga töötaja poolt tehtud töö hulka ja kvaliteeti. Töönormid peavad olema täidetavad ühesuguse pingega, s. t. nende tase peab olema ühtlane. Sellisel juhul saame viia töötajate palga vastavusse nende töö hulga ja kvaliteediga. Kuid meie tööstusettevõtetes, samuti ka põllumajanduslikes ettevõtetes kasutatakse praegu väga erineva tasemega töönorme. See aga põhjustab erinevusi töönormide täitmise tulemustes ettevõtete, tsehhide ja tootmisjaoskondade vahel, ka üksikute tööde vahel, mida sooritavad erineva kvalifikatsiooniga töötajad, kusjuures võrreldavad tööd sooritatakse ühesugustes tootmistingimustes. Näiteks 1958. a. oli töönormide keskmine täitmine Tartu Linna Tööstuskombinaadis 191%, Tartu Naha ja Jalatsite Kombinaadis 199% ja Tartu Autoremonditehases üle 250%. Ka ettevõtte üksikute tsehhide ja osakondade vahel on tunduvalt erinevusi töönormide täitmisel. Nii oli Tartu Naha ja Jalatsite Kombinaadis 1959. a. jaanuarikuus töönormide keskmine täitmine stantsimistsehhis 158%, mudelkinga-tsehhis 183%, sadulsepatsehhis aga 253%, põhitootmistsehhides 193% ja abitootmistsehhides 254%. Ka üksikute tööde puhul on töönormide täitmise tase erinev. Nii täitsid Tartu Naha ja Jalatsite Kombinaadi alusnaha stantsijad 1958. a. detsembrikuus töönorme 145%, pealis- ja voodrinaha juurdelõikajad 153% ja tsvikkijad 179%.¹⁶

Töö normeerimise alal ongi meie ettevõtetes üheks aktuaalsemaks ülesandeks töönormide taseme ühtlustamine. Sel eesmärgil tuleb kõigis ettevõtetes kasutada ühesugust töö normeerimise meetodit ja nimelt analüütilist normeerimise meetodit. Viimase abil on võimalik välja töötada tehniliselt ja teaduslikult põhjendatud, progressiivsed töönormid. See võimaldab anda erinevatele töödele ka õige hinnangu.

Töötasu viiakse sõltuvusse töö hulgast ja kvaliteedist tariifisüsteemiga ning palgavormide ja -süsteemidega. Nende vahendusel toimub töötasufondi jaotamine töötajate vahel sellisel, et iga töötaja saab isikliku tarbimise fondist niipalju, kuipalju ta on andnud ühiskonnale oma tööga, pärast selle tööhulga mahaarvamist, mis läheb ühiskondlikku fondi.

¹⁶ Tartu Naha ja Jalatsite Kombinaadi, Tartu Linna Tööstuskombinaadi ja Tartu Autoremonditehase nr. 3 töö ja töötasu osakonna materjalid, aastad 1958—1959.

Töötasustamist reguleerib sotsialistlikus ühiskonnas töö järgi jaotamise majandusseadus. Selle kohaselt me hindame iga töötaja tööd ühiskondlikust seisukohast lähtudes, arvestades tema töö hulka ja kvaliteeti. See on vajalik töötasu õigeks organiseerimiseks. Kuid nõukogude majandusteadlastel (nagu L. Bljahan, V. Maier, V. Mazur jt.) ei ole ühtset seisukohta töö hulga ja kvaliteedi kategooria määratlemisel, samuti nende piiritlemisel teineteisest. Antud artiklis jõuame järeldusele, et töö hulga kategooria peegeldab füüsilise töö elemente (füüsilist tööd), töö kvaliteedi kategooria aga peegeldab vaimse töö elemente (vaimset tööd). Sealjuures on tööprotsessis füüsiline ja vaimne töö teineteisega orgaaniliselt seotud ja vastavalt sellele on omavahel seotud ka töö kvantitatiivne ja kvalitatiivne külge. Töö hulga kategooria näitajateks on kulutatud tööaeg, töötingimused ja töö intensiivsus. Töö kvaliteedi kategooria näitajateks on aga töötaja kvalifikatsioon ja toodangu kvaliteet.

Palk on tähtis majanduslik instrument, mida sotsialistlik riik kasutab vajalike proportsionaalsete seoste loomiseks ja säilitamiseks rahvamajanduses. Seepärast võib rahvamajanduse arendamise huvides olla töötasustamisel kõrvalekaldumisi printsibiist «võrdse töö eest võrdne tasu». Kuid selline kõrvalekaldumine on rangelt piiratud.

Töö hulga ja kvaliteedi kategooria teaduslik määratlemine on vajalik, sest nad on sotsialistlikus ühiskonnas töö normeerimise ja palga organiseerimise metodoloogiliseks aluseks.

О СОДЕРЖАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ КАТЕГОРИЙ КОЛИЧЕСТВА И КАЧЕСТВА ТРУДА

В. Тюрк

Резюме

В данной статье автор рассматривает содержание и разграничение экономических категорий количества и качества труда.

В условиях социализма необходимый продукт распределяется по труду между работниками сферы материального производства. Распределение по труду при социализме обусловлено прежде всего уровнем развития производительных сил, который не обеспечивает распределения по потребностям. Кроме того, труд при социализме не стал еще первой жизненной необходимостью.

При осуществлении распределения по труду мы должны прежде всего оценивать индивидуальный труд работника с общественной точки зрения, разграничивать его количество и качество. Это необходимо для правильной организации оплаты труда. Следует отметить, что у советских экономистов (Бляхман, Майер и др.) нет единства в определении категорий количества и качества труда. Не приводятся и исчерпывающие критерии для разграничения этих категорий.

В статье обосновывается следующая точка зрения. Категория количества труда отражает прежде всего затрату физических способностей рабочей силы. Категория качества труда больше отражает затрату умственных способностей рабочей силы. При этом в процессе труда физический и умственный труд органически между собой связаны, и соответственно связаны его качественные и количественные стороны. Показателями количества труда являются: затрата рабочего времени, интенсивность труда и условия, в которых осуществляется процесс труда. К показателям качества труда относятся: квалификация работника и качество продукции.

Зарплата является важным экономическим инструментом, который используется социалистическим государством для установления необходимых пропорциональных связей в народном хозяйстве. Поэтому в интересах развития отдельных отраслей народного хозяйства возможны определенные отклонения от принципа «равная оплата за равный труд». Отклонения от этого принципа имеют ограниченные рамки и определяются народнохозяйственным значением данной отрасли, территориальным размещением данного предприятия, сроками выполнения заказов и т. д.

Научное разграничение категорий количества и качества труда необходимо как методологическая основа нормирования труда и организации заработной платы в социалистическом обществе.

ÜBER DEN ÖKONOMISCHEN INHALT DER KATEGORIEN DER ARBEITSMENGE UND QUALITÄT

V. Türk

Zusammenfassung

Im gegebenen Artikel befaßt sich der Verfasser mit dem Inhalt der Kategorien der Arbeitsmenge und Qualität in der materiellen Produktionssphäre. Die Arbeitsmenge widerspiegelt am deutlichsten den Aufwand an physischen Fähigkeiten einer Arbeitskraft oder die physische Arbeit; die Arbeitsqualität aber widerspiegelt am deutlichsten den Aufwand an geistigen Fähigkeiten einer Arbeitskraft oder die geistige Arbeit. Dabei steht

im Arbeitsprozeß die physische Arbeit mit der geistigen in engem Zusammenhang.

Die Kennziffern der Arbeitsmenge sind der Aufwand an Arbeitszeit, die Arbeitsbedingungen und die Arbeitsintensivität. Die Kennziffern der Arbeitsqualität aber sind die Qualifikation des Arbeiters und die Qualität der Erzeugnisse. Die genaue Berechnung der Arbeitsmenge und Qualität bei der Verteilung der Erzeugnisse sichert gleichen Lohn für gleiche Arbeit. Doch können in der sozialistischen Volkswirtschaft bei der Entstehung und Erhaltung der nötigen Proportionen auch einige Abweichungen vorkommen vom Grundsatz, der gleichen Lohn für gleiche Arbeit vorsieht.

Die wissenschaftliche Begrenzung der Kategorien der Arbeitsmenge und Qualität bildet die methodologische Grundlage zur Normierung der Arbeit und zur Gestaltung des Arbeitslohns.